

DINIY ETIQOD VA RATSIONALLIK**Komiljonova Zuxra Komiljon qizi****Andijon Qishloq Xo'jaligi va Agrotexnologiyalar instituti****O'simliklarni Himoya qilish fakulteti****Tuproq bonitrova va yer resusrlaridan foydalanish ta'lim yo'nalishi****3-85-gurux talabasi****Qo'rg'onboyev Shukrillo Maxmudillo o'g'li****Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti****"Gumanitar fanlar" kafedrası assistenti****<https://doi.org/10.5281/zenodo.14065322>****Annotatsiya**

Mazkur maqola diniy e'tiqod va ratsional tafakkur o'rtasidagi munosabatni tadqiq etadi. Tadqiqotda din va ilm-fan o'rtasidagi ta'sir va munosabatlarning zamonaviy jamiyatdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Ushbu maqolada adabiyotlar tahlili orqali diniy e'tiqod va ratsional tafakkur o'rtasidagi munosabatlar o'rganiladi.

Kalit so'zlar: diniy e'tiqod, ratsionalizm, ilm-fan, din, zamonaviy jamiyat.

Abstract

This article explores the relationship between religious belief and rational thinking. The study examines the influence and relationship between religion and science in modern society. This article examines the relationship between religious belief and rational thinking through a literature review.

Key words: religious belief, rationalism, science, religion, modern society.

Kirish

Diniy e'tiqod va ratsional tafakkur o'rtasidagi munosabat muammosi insoniyat tarixida qadimdan mavjud. Uzoq yillar davomida din va ratsional tafakkur turli madaniyatlarda o'z o'rnini topib kelgan va bu ikki tushuncha o'rtasidagi munosabat haqida turli falsafiy yondashuvlar shakllangan. Bugungi kunda ilm-fan va texnologiyaning rivojlanishi sababli bu mavzuga yangi nigoh va chuqurroq tahlil zarurati tug'ilmoqda.

E'tiqod ajratib turuvchi tur yoki toifaga bo'lishda qatnashadi. Har bir mavjudot o'z hududi maydonida boshqa hududdan farq etish uchun turli belgilarni shakllantirishadi. Misol tariqasida odamlarni umumiyashtirish xizmat ko'rsatishga uringan diniy e'tiqod: Odamlarni ezgulikga da'vat etuvchi Xristian e'tiqodi insoniylikga — mexribon, tushunishni biladigan, hamdard, tabiatni sevuvchi qalb egasi. Hudojo'ylik. Xristian e'tiqodi ya'ni Isus Xrista bilan bog'liq bo'lgani uchun Hudoga ishonish Xristos deyiladi. Xristianlar hochga qoqilgan Isus Xristning o'limida sodir bo'lgan zilzilada qirollik taxtiga ikkiga bo'lingandan so'ng ishonch uyg'onib sig'inadilar. Ma'lum vaqtga hayvonlar insoniylikga chorlagan Iso Masixning Hudoga ishonish davati boshqa turli dinlarda raqobatga aylanib odamlar orasida dinlar yanada jiddiy tarzdagi niqoblar ko'rinishida "Troya oti" bo'lib xizmat qilishni boshladi. Isus Xrist yaxshi odamlar uchun Inson ko'zgusi xisoblanadi va shu sababli hoch ramzida dini ko'rsatiladi.

Darhaqiqat, ilmiy bilimlar evolutsion nuqtai nazaridan mayyan ko'rinishdagi e'tiqodlar asosida rivojlanadi. Shuningdek, rus olimi N.S.Murdagey fikricha, ratsionallik mantiqiy jihatdan tizimlashgan bo'lishi lozim. O'rta asr faylasufi Avgustin Avreliy irratsional bilim hisoblangan e'tiqodni inson ruhini irrotsionalistik tarzda tushunish orqali iroda erkinligining

muhim xususiyatlarini falsafiy va diniy jihatdan asoslab berganligini ta'kidlash zarur. Avvenierous esa yuqorida ilgari surgan nazariyani introektsiya deb tushuntirishga harakat qilgan. Shunga ko'ra, u inson bilimlarining yagona manbai sifatida sezgilarni va ular ishonchli bilim hosil qilishda yetakchi ahamiyatga egaligini ta'kidlaydi.

Pirsning ajoyib tushuntirishini Noam Xomskiy davom ettiradi, u tilni son-sanoqsiz so'zlarni birin-ketin tartibga solish jarayoni sifatida tasvirlaydi. Til tasbeh ipiga o'rnatilgan munchoqlarning birligidan kelib chiqadigan jarayon sifatida qadrlanadi. Binobarin, til so'zlarning birligi, so'z tartibidan boshqa narsa emas. Ratsionalistlar, evolyutsionistlar, dunyoni suhbat, dunyo va insoniy munosabatlar orqali fikrlash zarurligini tushuntiradilar. Insoniyat Vena davrasidagi faylasuflardan va bu sohada qimmatli materiallarni taqdim yetgan falsafiy fikr tarixining "akkumulyatorlari"dan bir umr minnatdor bo'lishi kerak. Chunki ular oddiy ko'ringan barcha hodisalarning falsafiy izohini oydinlashtirib, til va nutq jarayonini sodda va ibtidoiy darajadan olib tashladilar.

Til va voqelik o'rtasidagi munosabat haqidagi ikkinchi nazariya so'zlarning ob'yektlarga to'g'ridan-to'g'ri mos kelmasligini, aksincha, til inson va tashqi dunyo o'rtasidagi "koinotlararo" mavqega ega bo'lishini ta'kidlaydi. Bu nazariya tashqi dunyoni emas, tilni "haqiqiy olam" deb atagan VvGumboldtga borib taqaladi. Gumboldtning so'zlariga ko'ra, bu haqiqiy olam "ruhning o'zi va narsalar o'rtasida, ruhning o'z ichki ishi bilan tuzilgan". Shuning uchun ham ob'ektlar odamlar uchun doimo ong ob'ekti bo'lib qoladi va inson ongida faqat so'zlar bilan belgilanadigan narsalardir. Har bir tilda olamga nisbatan o'ziga xos qarashlar mavjud. Gumboldtning bu qarashlarida I.Kantning bilish nazariyasining asosiy falsafiy elementlarini qamrab olish mumkin. Uning e'tiqodi, albatta, Ding an sichni, o'z-o'zidan narsani inkor yetmaydi; lekin u faqat sezgi inson shakllarida ma'lum bo'lishi mumkin va shuning uchun u ob'ektiv emas (o'zida), balki faqat, Xuddi shunday, Gumboldt ham so'zlarning ob'ektlarga mos kelishini targ'ib qiluvchi tilning ob'ektivistik nazariyalarini rad yetadi, chunki u tashqi dunyoga tegishli narsalarni aniq bilish mumkinligini inkor yetadi. Uning fikricha, predmetlar gnoseologik tekislikda sub'ektiv ong bilan apriori idrok qilinganidek, xuddi shu predmetlar ham konkret tilning (ona tilining) aprior strukturaviy elementlari ostida ushlanadi. Shunday qilib, har bir tilda (ona tilida) olam haqidagi boshqa tushuncha yuzaga keladi va olam haqidagi barcha lisoniy tushunchalar bir xilda to'g'ri va birdek asoslidir. "Ma'noni lisoniy hodisalar qatoriga kiritmaslik, tilning moddiy belgilar sistemasi bo'lishi hamda bu belgilar strukturadagi vazifalariga binoan ma'lum xususiyatga ega bo'lishi haqidagi g'oyaga mos keladi"

Mazkur maqolada adabiyotlar tahlili orqali diniy e'tiqod va ratsional tafakkur o'rtasidagi munosabatlar o'rganiladi. Tadqiqotda turli diniy va falsafiy asarlar, zamonaviy olimlarning ilmiy maqolalari va diniy manbalar asosida tahlillar olib boriladi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, diniy e'tiqod va ratsional tafakkur bir-birini inkor etmaydi, balki ularning o'zaro munosabatida ko'plab o'xshashliklar mavjud. Diniy qarashlar inson hayoti va tafakkurini shakllantirishda muhim o'rin tutadi, shuningdek, ilm-fan va ratsionalizm bu jarayonni to'ldiradi. Bu ikki tushuncha bir-biriga muvofiqlashgan holda insoniyatni rivojlanish sari yetaklaydi.

Din va ratsional tafakkur o'rtasidagi munosabatlar haqida turli qarashlar mavjud. Ba'zi mutafakkirlar diniy e'tiqodning ratsional tafakkur bilan birga mavjud bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydilar, boshqalari esa bu ikki tushunchani bir-biriga zid deb hisoblaydilar. Tadqiqot

natijalari shuni ko'rsatadiki, din va ilm-fan o'rtasida o'zaro tushunish va bir-birini to'ldirish imkoniyatlari mavjud.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, diniy e'tiqod va ratsional tafakkur bir-birini inkor etmaydi, balki ular birgalikda inson tafakkurini boyitadi. Zamonaviy jamiyatda din va ilm-fan o'rtasidagi munosabatni anglash, kelajakda barqaror va rivojlangan jamiyat qurish uchun zarur omildir.

References:

1. Smith, J. (2020). Religion and Rationality in Modern Thought. Oxford University Press.
2. Armstrong, K. (2019). The Case for God: What Religion Really Means. Vintage Books.
3. Qodirov, O. (2021). Din va Fan Munosabatlari. Toshkent: Ma'naviyat.
4. Nasr, S. H. (2018). Islam and the Destiny of Man. Kazi Publications.

